

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИЙ ВЗАЄМИН В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ «РУСЬКОГО СВІТУ»

Галіченко М.В.

Херсонський державний університет

Із здобуттям незалежності України розпочався процес побудови державно-церковних взаємин, які з одного боку мали відокремити Церкву від держави, а з іншого – законодавчо забезпечити права громадян у сфері релігії. Через прийняття Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» держава чітко окреслила основні напрямки своєї діяльності в релігійній сфері.

Одним з важливих питань взаємин держави та Церкви в Україні стало подолання розколу православ'я, який стався на початку 1990-х років та мав негативні наслідки для становлення громадянського суспільства. Поява декількох православних церков (Українська православна церква, Українська православна церква Київського патріархату, Українська автокефальна православна церква) призвела до виникнення напруги між віруючими, зокрема, щодо володіння церковним майном, яке держава зобов'язалася повернути релігійним організаціям. Крім того, прагнення окремих політичних партій використати сприяння Церкви у боротьбі за голоси віруючих сприяло політизації діяльності православних церков, які намагалися за допомогою певних політичних сил забезпечити собі підтримку з боку державних органів.

Починаючи з 2000-х років, за президентства Л. Кучми, розпочалась кампанія за створення в Україні Помісної православної церкви, яка б мала забезпечити об'єднання в одній церковній юрисдикції всіх українських православних громадян. Тобто, поява нової держави мала бути завершена утвердженням автокефальної православної церкви, що охоплювала б канонічно територію цієї держави. Таким чином, держава намагалася

здійснювати прямий вплив на перебіг релігійних процесів, зокрема в середовищі православних церков. Особливо це проявилось під час президентства В. Ющенка, який вважав створення Помісної церкви одним з головних пріоритетів своєї політики.

Водночас, починаючи з 2000-х років, активізувала свою діяльність Російська православна церква, до складу якої на правах автономії входить Українська православна церква. Основні аспекти православного розуміння державно-церковної взаємодії знайшли своє втілення в «Основах соціальної концепції Російської православної церкви», які були схвалені Архієрейським собором РПЦ 13-16 серпня 2000 року. Цей документ не лише виклав теоретичні положення державно-церковних відносин, а й передбачав конкретні практичні заходи для їх реалізації. «Основи...» мають переглядатись відповідно до нових суспільних запитів.

У 2009 році патріарх Кирило запропонував концепцію «Руського світу», що мала забезпечити побудову нового геополітичного центру світу, який би ґрунтувався на православній вірі, російській мові та культурі. «Вірю, – заявив Патріарх, – що тільки згуртований «Руський світ» може стати сильним суб'єктом глобальної світової політики, сильнішим за всі політичні альянси». На думку патріарха, Україна має стати одним із засновників цього світу. Концепція патріарха є викликом для Української держави та її державно-церковних взаємин, адже пропонується підпорядкувати інтереси держави побудові наднаціонального об'єднання, яке буде мати релігійне спрямування (православне) та російську мову і культуру. По-перше, постає проблема відокремлення Церкви від держави, адже створення «Руського світу» потребує скоординованих дій Церкви та державних органів щодо впровадження та утвердження цінностей православ'я. Зокрема, вже з'явилися ініціативи з боку УПЦ стосовно відкриття православного університету в Києві і необхідності корекції Закону «Про освіту», який би дозволив розбудувати мережу церковних навчальних закладів та залучити Церкву до

викладання в школі. Варто пригадати постійні спроби запровадження курсу «Основи православної культури». Таким чином, під загрозою опиняється принцип відокремлення Церкви та освіти, який гарантується Законом «Про свободу совісті та релігійні організації». По-друге, включення України до «Руського світу» загрожує гарантованому державою праву на свободу віросповідання. Так, ст. 3 Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» забороняє встановлення обов'язкових переконань та світогляду, а також примушування при визначенні громадянина свого ставлення до релігії. Його дотримання важко уявити в умовах, коли цінності одного з віросповідань проголошуються критерієм для віднесення громадян до певної цивілізаційної спільноти, яка водночас є геополітичним центром та фактично має постати як наддержавне об'єднання. Україна вже має налагоджений механізм співпраці між державою та релігійними організаціями, об'єднаними у Всеукраїнську раду церков, що гарантує дотримання прав віруючих незалежно від їх віросповідання та забезпечує вирішення питань, які турбують релігійні організації у взаєминах з органами державної влади. Отже, створення переваг на користь одного з віросповідань може загрожувати мирному співіснуванню релігій в Україні та стане суттєвою перепорою на шляху до євроінтеграції. По-третє, як наголошується в II розділі «Основ соціальної концепції Російської православної церкви»: «Вселенський характер Церкви, однак, не означає того, щоб християни не мали права на національну самобутність, національне самовираження... Православні християни, усвідомлюючи себе громадянами небесної вітчизни, не повинні забувати і про свою земну батьківщину». Таким чином, ідея «Руського світу» заперечує можливість розбудови національної православної української церкви, адже пропонує спиратись на російську мову та культуру. Саме тому зазначена концепція створює загрозу розбудові української національної держави. Отже, реалізація концепції «Руського світу» патріарха Кирила може призвести до суттєвих змін у розвитку державно-церковних відносин в Україні.